

Un portret istoric al generației 1935–1937, Timișoara

Reuben Auscher

Rezumat

Între 1935 și 1937, comunitatea evreiască din Timișoara a produs un grup neobișnuit de dens de indivizi care aveau să devină mai târziu figuri de seamă în fizică, inginerie, medicină, agricultură, economie și muzică clasică. Acest articol reconstituie condițiile sociale, culturale și istorice care au modelat această generație și examinează modul în care o mică comunitate din Europa Centrală a generat o diaspora globală de realizări științifice și culturale.

Introducere

În deceniile de mijloc ale secolului al XX-lea, comunitatea evreiască din Timișoara – un oraș cosmopolit și multilingv, modelat de tradițiile austro-ungare – a produs o generație remarcabilă. Născuți între 1935 și 1937, mulți dintre acești copii au crescut pe aceleași străzi, au frecventat aceleași școli și au împărtășit același mediu cultural. În decurs de două decenii, ei s-au împrăștiat în Israel, Statele Unite, Australia și Europa de Vest, unde au ajuns să ocupe poziții importante în domenii științifice și artistice exigente.

Acest articol oferă un portret colectiv al acelei generații. Nu este un catalog nostalgic de biografii, ci o încercare de a înțelege un fenomen sociologic: cum o comunitate mică, cu straturi istorice, a creat condițiile pentru o astfel de excelență concentrată.

Contextul istoric și generațional

Bunicii: moștenirea austro-ungară

Generația bunicilor a întruchipat valorile Imperiului Austro-Ungar de la sfârșitul secolului: multilingvismul, disciplina, abilitățile comerciale și mobilitatea socială. Aceștia lucrau în principal în comerț, în mici afaceri și în meserii, formând o bază economică stabilă și un mediu cultural bogat.

Părinții: industrializarea, educația și modelul copilului unic

Copiii lor – generația 1935-1937 – s-au orientat decisiv către antreprenoriatul industrial și învățământul superior. Au fondat fabrici, întreprinderi tehnice și rețele comerciale. Educația nu era doar încurajată, ci era strategia centrală pentru securitate și progres.

O caracteristică demografică crucială a modelat această generație: multe familii aveau un singur copil. Majoritatea copiilor născuți între 1935 și 1937 au crescut ca copii unici. Odată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial în 1939, multe familii evreiești nu au mai putut să-și mărească numărul membrilor. Acest model a intensificat investiția părinților, a sporit așteptările și a concentrat resursele emoționale și financiare pe o singură traiectorie educațională. Într-o comunitate în care învățarea era deja o valoare fundamentală, structura cu un singur copil a amplificat tendința către excelență.

Această generație a îndurat, de asemenea, politicile antisemite ale regimului Antonescu. Bărbații evrei au fost trimiși în lagăre de muncă forțată în România, iar familiile evreiești din mediul rural au fost dezrădăcinate și relocate la Timișoara. Un număr mai mic a fost deportat în Transnistria. Cu toate acestea, spre deosebire de alte regiuni ale României, comunitatea evreiască din Banat a supraviețuit războiului în mare parte intactă, păstrându-și instituțiile, școlile și viața culturală.

Generația 1935-1937 : formată de tulburări, condusă de necesitate

Copiii născuți între 1935 și 1937 aveau între doi și zece ani în timpul războiului – suficient de mari pentru a absorbi frica, perturbările și instabilitatea, dar suficient de mici pentru a-și relua educația după aceea. Adolescența lor a coincis cu înăsprirea regimului comunist și cu dorința crescândă a familiilor evreiești de a emigra.

Două presiuni le-au influențat alegerile profesionale :

- dorința de a evita serviciul militar obligatoriu în România comunistă
- nevoia unei profesii portabile, recunoscute la nivel internațional

Aceste stimulente au împins această generație către domenii științifice și tehnice riguroase. Standardele educaționale ridicate din România, combinate cu așteptările puternice ale familiei, modelul copilului unic și un mediu cultural bogat, au produs o generație neobișnuit de concentrată pe realizări de înalt nivel.

Unii dintre cei menționați mai jos sunt în această fotografie din 2008, Israel

Domenii de realizare

Fizică și matematică

Această generație a produs un număr extraordinar de fizicieni și matematicieni:

Peter L. Hammer – Matematică discretă și cercetare operațională, Universitatea Rutgers

Peter G. O. Freund – Fizică teoretică și teoria particulelor, Universitatea din Chicago

Anthony G. Klein – Fizică experimentală și știința neutronilor, Universitatea din Melbourne

Reuven Ramaty (Reiter) – Astrofizică de înaltă energie, NASA Goddard; nava spațială RHESSI a fost numită în onoarea sa

Naftali Kidron (Kaufteil) – Fizică a stării solide; doctorat, Institutul Weizmann

Inginerie și tehnologie

Ingineria a devenit calea profesională dominantă, cu cariere în Israel, Europa, America de Nord și Australia:

Peter Wittenberg – Inginer în irigații; Tahal Ltd și Banca Mondială

George Austerweil – Inginer mecanic; carieră internațională și activitate în industria alimentară din Israel

Andrei Manor (Molnár) – Inginer chimist; director adjunct, Eilat–Ashkelon Pipeline Company

Paul Perlstein – Inginer chimist; producție de polimeri și pesticide; doctor în științe, ETH Zürich

George Klein – Inginer chimist; procese industriale în producția de pesticide

Haim Gilat (Goldstein) PhD – Inginer cercetător nuclear, Centrul de Cercetare Nucleară Soreq

George Rosenberg – Inginer electrician senior; Israel Electric Corporation

Alexander Günsberger – Inginer electrician; parte a valului de ingineri formați în România care au consolidat infrastructura electrică a Israelului; maestru internațional de șah

Viktor Galambos – Inginer specializat în mașini hidraulice și conducte, Haifa

Frederic Grosz – Inginer mecanic; cercetător în domeniul utilajelor agricole la Centrul Volcani

Tomi Werner – Inginer constructor, Statele Unite

Harry Breitman – Inginer mecanic, Haifa

Stefan Kotzander – Inginer chimist, Australia

Fred Erdős – Inginer mecanic

Eliyahu Greenberg PhD – Inginerie științifică integrată cu dezvoltarea rurală și urbană în Israel

George Bloch – Inginer electrician

Alon Gal (Weiss), doctor în inginerie chimică, Israel

Yudit Borgida-Kecskeméti – Inginer mecanic, Canada

Tibi Rosenzweig – Inginer chimist, distilerii Haifa

Ditta Varsányi-Rosenzweig – Inginer chimist

Gheorghe Székely – inginer chimist, România

Medicină

Un număr semnificativ dintre ei au devenit medici – chirurghi, radiologi, pediatri, psihiatri și specialiști în medicină internă și urologie:

Ivan Schreier – chirurg ortoped, Israel

Peter Schreier – ginecolog/obstetrician, Israel

Ervin Benedek – chirurg general, România

Gerda Haber-Szabó – Psihiatru, Haifa

Eva Deutsch-Kidron – Medic, Haifa

Micky Schön – Pediatru, Statele Unite

Yitzhak Gersch – Urolog, Spitalul Rambam, Haifa

Zeno Feldman – Medic generalist; șef al Ministerului Sănătății, districtul Petach Tikva

Reuven (Tommy) Pfefferman – Chirurg; profesor și director de departament, Spitalul Kaplan, Rehovot

Peter Rath – Radiolog diagnostic și specialist în medicină internă, Israel

Richi Ritter-Kohn – Pediatru, Haifa

Extindere și cercetare agricolă

Mai mulți membri au devenit lideri în domeniul irigațiilor, fertilizării și protecției culturilor:

Reuben Auscher – Director adjunct, Serviciul de Extindere Israel; specialist în protecția culturilor

Gideon Spieler – Specialist în irigații și fertilizare, Israel

Eliezer Mezei – specialist în irigații și fertilizare, Israel

Economie și servicii publice

Micha Harish (Hirsch) – economist și politolog; ministru al Industriei și Comerțului (1992–1996), Guvernul Israelului

Ivan Grosz – Economist; analiză economică și politici publice, Statele Unite

Muzică și cultură

În ciuda orientării puternice către știință și inginerie, această generație a dat naștere și unor personalități culturale importante:

Acél Ervin – Dirijor și pedagog; carieră internațională în România, Ungaria și Austria

Alexander Tal (Deutel) – Concertmaestru al Orchestrei Filarmonice din Israel și al Orchestrei Radio Hilversum

Yehuda Yannay (Illés) – Compozitor, dirijor și profesor de muzică; Universitatea din Wisconsin

Ioan Holender – director al Operei de Stat din Viena (1992–2010)

Yardeni (Jakobovits) Myriam – istoric. Profesor la Universitatea din Haifa, Premiul Israel

Ferdinand Weiss – pianist, România

Toma Hirth – pictor, România

Domenii neprezentate

La fel de frapante sunt profesiile în care această generație nu a produs aproape niciun reprezentant:

- drept
- jurnalism
- literatură
- sociologie
- arhitectură
- farmacie

Absența acestor domenii subliniază orientarea copleșitoare a acestei generații către știință, inginerie și medicină — un model modelat de presiuni istorice, considerente pragmatice și structura familiei cu un singur copil.

Concluzie

Din câteva străzi și școli din Timișoara au ieșit oameni de știință, ingineri, medici, inovatori în agricultură, economiști, muzicieni, un ministru al guvernului și un regizor de

operă legendar, de talie mondială. Realizările lor nu au fost întâmplătoare. Ele au fost produsul unui ecosistem cultural unic: disciplina austro-ungară, cosmopolitismul interbelic, presiunile politice postbelice, educatori excelenți, modelul familiei cu un singur copil și familii pentru care învățarea era atât o strategie de identitate, cât și de supraviețuire.

Cohorta din 1935-1937 este o dovadă a modului în care o comunitate mică, cu o istorie bogată, poate genera un impact global — și a modului în care forțele istoriei pot modela nu numai destinele individuale, ci și întregi peisaje profesionale.

Mulumiri lui G. Austerweil, A. Manor, Getta Neumann, P. Perlstein și G. Spieler pentru feedback-ul și contribuțiile lor valoroase în timpul pregătirii acestui document.